

Maktabgacha ta'lim tashkilotida pedagoglarning kasbiy kompetensiyalari

Mo'minova Gulasal Baxodirovna

Qo'qon davlat universiteti o'qituvchisi

Xazratqulova Iroda, Abdurahmonova Laylo

Qo'qon davlat universiteti talabalari

Anotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotida pedagoglarning kasbiy kompetensiyalari, ularning mazmuni va ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, pedagog-tarbiyachilarning zamonaviy ta'lim talablariga mos ravishda bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Bundan tashqari, maktabgacha ta'lim tizimida ta'lim-tarbiya samaradorligini oshirishda pedagoglarning kasbiy mahorati muhim omil ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Qobiliyat; psixik sifatlar; xotira va xarakter; individual-psixologik xususiyat; intellektlar to'plami; modifikatsiya; kinestetik qobiliyat; mantiqiy qobiliyat; ko'nikma va malakalar; mohirlik; iqtidor, iste'dod va daholik; mahsuldor;

Профессиональные компетенции педагогов в дошкольном образовательном учреждении

Аннотация. В данной статье рассматриваются профессиональные компетенции педагогов в дошкольных образовательных учреждениях, их содержание и значение. Также проанализированы вопросы развития знаний, умений и навыков педагогов-воспитателей в соответствии с современными требованиями образования. Кроме того, обоснована важность профессионального мастерства педагогов как ключевого фактора повышения эффективности обучения и воспитания в системе дошкольного образования.

Ключевые слова: Способность; психические качества; память и характер; индивидуально-психологическая характеристика; собрание интеллектов; модификация; кинестетическая способность; логические способности; навыки и квалификация; навык; талант, талант и гений; продуктивный;

Qobiliyat hamma insonlarda mavjud bo'lib, bir tekisda bo'lmay, biri yuqori, biri o'rta quyi darajadan ibordir. Muvaffaqiyatli ishlash uchun har bir tarbiyachi-pedagog pedagogik mahoratga ega bo'lishi zarur. Pedagogik mahorat egasi oz mehnat sarf qilib, katta natijaga erishadi. Qobiliyat faoliyat jarayonida paydo bo'ladi va rivojlanadi. Qobiliyatlar - odamning shunday psixologik xususiyatlaridirki, bilim, malaka, ko'nikma, ortirish shu xususiyatlarga bog'liq bo'ladi, lekin bu xususiyatlarning o'zi bu bilim, malaka va ko'nikmalarga taalluqli bo'lmaydi. Masalan, ikkita bola institutga kirmoqda deylik. Ulardan biri test sinovlaridan muvaffaqiyatli o'tdi, ikkinchisi o'tolmadi. Bunda

ulardan birining qobiliyati ortiq degan xulosaga kelib bo’lmaydi. Bilim orttirishdagi muvaffaqiyatning faqat bir o’zi bilan qobiliyatni aniqlab bo’lmaydi. Qobiliyatlar bilim, malaka, va ko’nikmalarini egallashda namoyon bo’lsa ham ular bilim, ko’nikmalarga taalluqli bo’lmaydilar.

Qobiliyatlar faoliyatining muhim komponentlari bo’lishi bilim, malaka, ko’nikmalar bilan aynan bir narsa bo’lmasa-da, ular bir-birlari bilan bog’liqdir. Qobiliyatlar bilim, malaka, ko’nikmalarning o’zida ko’rinmaydi, balki ularni egallash dinamikasida namoyon bo’ladi, ya’ni boshqacha aytganda mazkur faoliyat uchun muhim bo’lgan bilim va ko’nikmalarni o’zlashtirish jarayoni turli sharoitlarda qanchalik tez va chuqur, engil va mustahkam amalga oshirishingizda namoyon bo’ladi. Xuddi shu erda yuzaga chiqadigan fikrlar bizga qobiliyatlar haqida gapirish huquqini beradi.

Demak, qobiliyatlar shaxsning (qobiliyatini) faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshirish sharti hisoblangan bilim, ko’nikma hamda malakalarni egallash dinamikasida yuzaga chiqadigan farqlarda namoyon bo’ladigan individual-psixologik xususiyatdir. Agar shaxsning ma’lum sifatlari yig’indisi odamning pedagogik jihatdan asoslab berilgan vaqt oralig’ida egallagan faoliyati talablariga javob bersa, bu narsa bizga unda mazkur faoliyatga nisbatan qobiliyati bop deb xulosa chiqarishga asos bo’ladi. Agar boshqa bir odat bo’lgan shunday holatlarda faoliyat talablariga javob bera olmasa, unday paytda bu unga tegishli psixologik sifatlari boshqacha aytganda qobiliyaglar yo’q deb faraz qilishga asos bo’ladi. Bunday odam kerakli ko’nikma va bilimlarni umumiy egallab olmaydi degan xulosaga borilmaydi. Bo’larni egallash jarayoni cho’zilib ketadi, pedagogdan ko’p kuch va vaqt sarflashni talab qiladi.

Qobiliyatlar taraqqiyotining yuksak bosqichiga iste’dod deb ataladi. Iste’dod deb odamga qandaydir murakkab mehnat faoliyatini muvaffaqiyatli mustaqil va original tarzda bajarish imkonini beradigan qobiliyatlar uyushmasiga aytiladi. Iste’dod mahoratning dastlabki sharti bo’lib, lekin mahoratning o’zidan ancha o’zoqdir. Mohir usta bo’lmoq uchun juda ko’p ishlash kerak. Iste’dod mehnatdan ozod qilmaydi, balki katta, ijodiy va zur mehnatni taqozo qiladi. Iste’dodli kishilar shubhasiz mehnat orqali olamga mashhur bo’lgan mahorat darajasiga erishganlar. Haqiqiy mahorat inson iste’dodining faoliyatida nomayon bo’lishidir.

Pedagogik faoliyatning samarali bo’lishi pedagogik mahoratga erishish uchun tarbiyachi pedagogda quyidagi qobiliyat turlari mavjud bo’lmog’i va tarbiyalab etishtirilmog’i lozim. Bilish qobiliyati, ko’zatuvchanlik qobiliyati, nutq qobiliyati, tashkilotchilik qobiliyati, obru ortira olish qobiliyati, to’g’ri muomala qilish qobiliyati, kelajakni ko’ra bilish qobiliyati, diqqatni taqsimlay olish qobiliyati. Bu pedagogik qobiliyatlar shaxsning aqliy tomonini ham, emosional - irodaviy tomonini ham xarakterlab beradi. Bu sifatlarning hammasi bir-biri bilan o’zaro bog’langan bo’lib, bir-biriga ta’sir etadi va bir bugunlikni hosil qiladi.

Tushuntira olish qobiliyati - tarbiyachi-pedagogning o’quv materialini tarbiyalanuvchilarga tushunarli qilib bayon etishi, material yoki muammoni ularga aniq va tushunarli qilib aytib berish, tarbiyalanuvchilarda mustaqil ravishda faol qiziqish uyg’otish qobiliyatidir. Tarbiyachi-pedagog zarur hollarda o’quv materialini o’zgartira olishi, qiyin narsani oson, murakkab narsani oddiy, noaniq narsani tushunarli qilib tarbiyalanuvchilarga etkaza olishi darkor.

Tarbiyachi-pedagog tarbiyalanuvchining mustaqil fikrlashini rag’batlantira oladi. Lekin, ayrim hollarda shunday fikrlarni uchramiz: "tarbiyachi-pedagog opamiz hech narsaga yaramas edilar, yo’l-yo’lakay biror narsani mutlaqo tushuntirib bera olmasdilar."

Tarbiyalanuvchilar ruhiyatini hisobga olib borish bu qobiliyatlarga asos qilib olinadi. qobiliyatli pedagog tarbiyalanuvchilarning bilim va -kamolot darajasini hisobga oladi, ularning nimani bilishlari va hali nimani bilmasliklarini, nimani unutib qo’yganliklarini tasavvur etadi. Ko’pchilik tarbiyachi-pedagoglarga, ayniqsa tajribasi katta tarbiyachi-pedagoglarga, o’quv materialni oddiy tushunarli va qandaydir alohida izohni talab etmaydigandek tuyulmaydi.

Qobiliyatli tarbiyachi-pedagog materialni bayon etish jarayonida turli tarbiyalanuvchilarning tushuntirilayotgan materialni qanday o’zlashtirayotganlarini qator belgilar asosida to’g’ri aniqlab oladi va zarurat tug’ilgan hollarda bayon qilish usulini o’zgartiradi. Shuningdek qobiliyatli tarbiyachi-pedagog tarbiyalanuvchilarning saboqni o’zlashtirib olishlari uchun zamin tayyorlab, ularning dam olishdan ishga o’tishlari bo’shshish, lanjlik, loqaydliklariga barham berish uchun minimal darajada vaqt ajratish zaruratini hisobga oladi. U tegishli vaziyat yuzaga kelmagunga qadar ish boshlamaydi. Masalan, darsning haddan tashqari zuriqish bilan va kuchli boshlanishi tarbiyalanuvchilarda muhofaza qiluvchi tormozlanish deb atalmish holatiga sabab bo’ladi, miya faoliyati tormozlanadi va tarbiyachi-pedagogning so’zlari etarli darajada idrok qilinmaydi.

Kuzatuvchanlik qobiliyati tarbiyalanuvchining tarbiyalanuvchining ichki dunyosiga kira olish qobiliyati tarbiyalanuvchi shaxsini va uning vaqtinchalik ruhiy holatlarini juda yaxshi tushuna bilish bilan bog’liq bo’lgan psixologik ko’zatuvchanlikdir. qobiliyatli tarbiyachi-pedagog uncha katta bo’lmagan tashqi ko’rinishlar asosida tarbiyalanuvchining ichki holatidagi juda arzimagan o’zgarishlarini ham faxmlab oladi. tarbiyalanuvchilarning ba’zan shunday gaplarini eshitamiz: "qaramayottanga uxshaydi-yu, hamma narsani ko’rib turadi", "tarbiyachi-pedagogmiz biror tarbiyalanuvchining xafa bo’lganini yoki dars tayyorlamaganligini ko’zidan biladi".

Nutq qobiliyati - nutq yordamida shuningdek imo-ishora vositasida o’z fikr va tuyg’ularini aniq va ravshan ifodalash qobiliyatidir. Bu tarbiyachi-pedagoglik kasbi uchun juda muhimdir. tarbiyachi-pedagogning nutqi darsda hamisha tarbiyalanuvchilarga qaratilgan bo’ladi. tarbiyachi-pedagog yangi mavzuni tushuntirayotgan, tarbiyalanuvchining javobini tahlil qilayotgan, ma’qullayotgan yoki qoralayotgan bo’lsa ham uning nutqi hamisha o’zining ichki kuchi, ishonchi, o’zi gapirayotgan narsaga qiziqayotganligi bilan ajralib turadi.

Tashkilotchilik qobiliyati - birinchidan tarbiyalanuvchilar jamoasini uyushtirish muhim vazifalarini hal etishga ruhlantirishni, ikkinchidan o’z ishini to’g’ri uyushganligini nazarda tutadi. O’z ishini tashkil etish deganda ishni to’g’ri rejalashtira olish va uni nazorat qila bilish nazarda to’tiladi. Tajribali tarbiyachi-pedagoglarda vaqtni o’ziga xos his etish ishlanmasini vaqtga qarab to’g’ri taqsimlay olish, belgilangan muddatda ulgurish xususiyati hosil bo’ladi. Dars davomida, kutilmaganda ortiqcha vaqt sarflash hollari uchrab turadi. Ammo tajribali tarbiyachi-pedagog zarur hollarda darsning rejasini o’zgartira oladi.

Kommunikativ - to'g'ri muomala qila bilish qobiliyati. Bolalarga yaqinlasha olish, ular bilan pedagogik nuqtai nazardan juda samarali o'zaro munosabat o'rnata bilish pedagogik nazokatning mavjudligini bildiradi.

Kelajakni ko'ra bilish qobiliyati - o'z harakatlarining oqibatlarini oldindan kurishda, tarbiyalanuvchining kelgusida qanday odam bo'lishi haqidagi tasavvur bilan bog'liq bo'lgan shaxsni tarbiyalab etishtirishda, tarbiyalanuvchining qanday fazilatlarini taraqqiy etishini oldindan aytib bera olishda ifodalanadigan maxsus qobiliyat. Bu qobiliyat pedagogik optimizmga, tarbiyaning qudratiga, odamga ishonish bilan bog'liq bo'ladi.

Diqqatni taqsimlash qobiliyati - tarbiyachi-pedagog uchun diqqatning barcha xususiyatlari hajmi, kuchi, idora qilina olishi ham taraqqiy etgan bo'lishi muhimdir.

Tarbiyalanuvchi yosh davriga xos tabiiy faolligi, biror bir aqliy qiziqish bilan qamrab olinmasa, uni qaysi tomon boshlab ketishini oldindan aytish qiyin. SHuning uchun ham K.D.Ushinskiy "zo'rlash va majburlashga asoslangan o'qitish" tarbiyalanuvchining aqliy rivojlanishiga hech qanday ta'sir ko'rsatmasligini alohida ta'kidlab o'tgan edi. Shuni ta'kidlash lozimki, qiziqishlar va motivlar tarbiyalanuvchilar o'quv faoliyatlarining shakllanish darajasiga qarab shaxsning shakllantiruvchi (tarbiyalanuvchining nazariy fikri, o'qish faoliyatini tarbiyalanuvchi shaxsi uchun ahamiyati) dastlabki omillar bilan o'zaro murakkab munosabatlarda namoyon bo'ladi.

Demak, pedagogik mahorat tushunchasi bir-biri bilan bog'liq bo'lgan bir necha qismlardan tashqil topar ekan. Bunday holda pedagogik mahoratni «pedagogik sistema» sifatida tasavvur qilinadi va u quyidagicha ta'riflanadi: «Pedagogik mahorat shaxs sifatleri majmui va tarbiyachi-pedagog tomonidan professional-pedagogik faoliyatni mustaqil ravishda yuqori saviyada tashqil etishni ta'minlash bo'lib, u pedagogni o'z faoliyati mohirligining eng yuqori cho'qqisiga erishganligini bildiradi». Bundan ko'rinib turibdiki, pedagogik mahorat-bu pedagogik faoliyatning barcha turlarini eng qulay va samarali holatda tashqil etish, ularni shaxs kamoloti va har tomnlama rivojlantirish maqsadlariga yo'naltirish, tarbiyalanuvchilarda dunyoqarash qobiliyatni shakllantirish va ularda ijtimioiy zarur mehnatga moyillik uyg'otishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017.**
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrdaagi “Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 1059-son Qarori 1-ilovasi. // Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 03.01.2020 y., 09/20/1059/4265-son
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2021. – 464 bet
4. Muminova, G. "HONORARY WOMEN IN UZBEK ART." Science and Innovation 1.6 (2022): 244-247.